

Józefa Gniewek

Akademia Rolnicza w Krakowie

FUNKCJONOWANIE SPÓŁDZIELCZEGO SEKTORA BANKOWEGO W POLSCE PO AKCESJI POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ

1. Wstęp

Szeroko pojęte przemiany ustrojowe w Polsce, rozpoczęte w 1989 r., spowodowały, że banki spółdzielcze stanęły przed trudnym problemem samodzielnego funkcjonowania w warunkach coraz silniejszej konkurencji. Pojawiające się powszechnie trudności finansowe, z jednej strony zmusiły organa nadzorcze i ustawodawcze do wprowadzania coraz nowszych regulacji organizacyjnych i prawnych sektora banków spółdzielczych, a banki spółdzielcze – do koncentrowania się na ratowaniu realnej wartości udziałów członkowskich i powiększania własnych funduszy zamiast realizowania spółdzielczej zasady wspierania słabszych ekonomicznie członków spółdzielni. Banki spółdzielcze nastawiły się na pomnażanie zysków i zwiększanie konkurencyjności. Jest to jedyny efektywny sposób na ich dalszy rozwój.

Celem niniejszego opracowania jest ukazanie sytuacji spółdzielczego sektora bankowego w Polsce na przełomie XX i XXI w. oraz wskazanie na zarysowujące się tendencje zmian. Sukces banków będzie bowiem w coraz większym stopniu zależał od umiejętności przewidzenia przyszłych warunków działalności bankowej, a także od oczekiwań gospodarki i klientów wobec banków spółdzielczych oraz umiejętności sprostania tym wymaganiom, szczególnie w warunkach konkurencji (Zaleska 2003, s. 14).

2. Sytuacja ekonomiczno-finansowa sektora banków spółdzielczych w latach 2001-2003

Analiza finansowej sytuacji banku wymaga rozpatrywania dostępnych danych w różnych aspektach, takich jak np. analizy strukturalne czy dynamiczne. Bardzo rozpowszechnione są również analizy porównawcze, w których poszukuje się różnic między podobnymi jednostkami gospodarczymi. W pracy przeprowadzono taką analizę dla spółdzielczego sektora bankowego i pozostałych banków tworzących system bankowy w Polsce w porównaniu z wybranymi sektorami banków spółdzielczych krajów europejskich tworzących grupę UNICO (Gniewek 2003, s. 74). Wprawdzie istnieją zasadnicze różnice w działalności banków spółdzielczych i banków komercyjnych polegające głównie na wyznaczonym celu działalności, ale praktyka gospodarcza i warunki konkurencji rynkowej sprawiają, że banki spółdzielcze są zmuszone wykonywać wiele czynności charakterystycznych dla banków uniwersalnych, przez co tracą częściowo cechy spółdzielcze, co jest szczególnie widoczne w sektorach banków spółdzielczych wysoko rozwiniętych krajów europejskich.

Banki spółdzielcze należą do małych lub średnich przedsiębiorstw bankowych, dlatego też zazwyczaj funkcjonują w ramach zrzeszeń lub grup bankowych. Podstawowym szczeblem tych organizacji są kasy bądź banki spółdzielcze wzorujące się na takim banku jak Raiffeisen lub Schulze. Na koniec 2003 r. sektor banków spółdzielczych w Polsce składał się z 600 banków spółdzielczych oraz 3 banków zrzeszających: Banku Polskiej Spółdzielczości SA, Gospodarczego Banku Wielkopolskiego SA oraz Mazowieckiego Banku Regionalnego SA¹. Podstawową rolę w tym segmencie bankowym odgrywają banki spółdzielcze, których udział w sektorze banków spółdzielczych wynosił w 2003 r. od 75% (suma bilansowa) do przeszło 95% (wynik finansowy netto). Przeciętna suma bilansowa banku spółdzielczego wynosiła 42,8 mln zł, a funduszy własnych – 4,4 mln zł.

Struktura spółdzielczych sektorów bankowych w wysoko rozwiniętych krajach europejskich jest inną niż w Polsce. Z reguły w skład tych sektorów wchodzi typowo komercyjne, specjalistyczne instytucje finansowe, takie jak instytucje leasingowe, inwestycyjne czy faktoringowe. W rezultacie powiększają się zakresy działalności sektora, który obejmuje już swym zasięgiem nie tylko rynki lokalny czy regionalny, ale także krajowy i międzynarodowy, oraz liczba jego klientów. Udział europejskich spółdzielczych sektorów bankowych w systemie bankowym jest zróżnicowany, ale na ogół wyższy niż w Polsce i, jak ukazują dane w tab. 1, w 2003 r. na rynku kredytów dla podmiotów niefinansowych wynosi on od 4% w

¹ Od 2001 r. Bank Gospodarki Żywnościowej SA nie funkcjonuje w strukturze spółdzielczego sektora bankowego, gdyż żaden z banków spółdzielczych nie podpisał z nim umowy zrzeszeniowej. Sytuacja ta spowodowała kilkuprocentowe obniżenie się udziału tego sektora w systemie bankowym w najważniejszych wielkościach ekonomicznych, takich jak: suma bilansowa, depozyty i kredyty podmiotów niefinansowych, fundusze własne czy wyniki finansowe.

Hiszpanii do prawie 30% w Finlandii, a na rynku depozytów dla omawianej grupy klientów – od 5% w Hiszpanii do 38% w Holandii.

Tabela 1. Udział kredytów i depozytów (w %) dla podmiotów niefinansowych spółdzielczych sektorów bankowych wybranych krajów w systemie bankowym w 2003 r.

Kraj \ Wyszczególnienie	Finlandia	Holandia	Austria	Francja	Niemcy	Szwajcaria	Włochy	Hiszpania	Polska
Kredyty	29,8	26,0	22,3	21,2	16,7	13,0	5,9	4,0	8,0
Depozyty	31,6	38,0	26,5	20,3	21,1	17,0	8,1	5,0	8,5

Źródło: sprawozdania z działalności spółdzielczych sektorów bankowych Grupy UNICO, www.unico.nl, 2003.

Porównanie polskiego spółdzielczego sektora bankowego z podobnymi sektorami w wybranych krajach europejskich przedstawiono w tys. euro przypadających na jednego zatrudnionego (tab. 2) oraz w mln euro na jeden bank lokalny (tab. 3) dla sumy bilansowej, kredytów i depozytów, funduszy własnych oraz wyniku finansowego netto w 2003 r.

Tabela 2. Charakterystyka spółdzielczych sektorów bankowych w wybranych krajach europejskich w 2003 r. w tys. euro na 1 zatrudnionego

Kraj	Suma bilansowa	Fundusze własne	Kredyty	Depozyty	Wynik finansowy netto
Austria	3 283	161	2 431	2 635	21
Finlandia	3 868	376	3 006	2 343	57
Francja	6 531	350	2 867	2 739	37
Hiszpania	2 999	239	2 262	2 423	*
Holandia	7 069	414	4 126	3 023	25
Niemcy	4 133	246	2 836	3 169	27
Polska	321	30	153	170	3
Szwajcaria	10 812	512	8 633	7 907	63
Włochy	4 100	445	2 592	3 292	36

Źródło: sprawozdania z działalności spółdzielczych sektorów bankowych Grupy UNICO, www.unico.nl, 2003.

Tabela 3. Charakterystyka spółdzielczych sektorów bankowych w wybranych krajach europejskich w 2003 r. w mln euro na 1 bank lokalny

Kraj	Suma bilansowa	Fundusze własne	Kredyty	Depozyty	Wynik finansowy netto
Austria	216	11	160	173	1,4
Finlandia	144	14	112	87	2,1
Hiszpania	569	45	429	460	*
Holandia	1 230	72	718	526	4,3
Niemcy	580	24	398	445	2,6
Polska	16	1,5	7,6	8,5	0,1
Szwajcaria	139	6,6	111	102	0,8
Włochy	238	26	150	191	2,1

Źródło: sprawozdania z działalności spółdzielczych sektorów bankowych Grupy UNICO, www.unico.nl, 2003.

Prezentowane dane ukazują dosyć duże zróżnicowanie badanych wielkości między poszczególnymi krajami, ale opisywane wskaźniki dla polskiego spółdzielczego sektora bankowego są wielokrotnie mniejsze niż najmniejsze wielkości w innych krajach, np. suma bilansowa przypadająca na jednego zatrudnionego w

Austrii jest dziesięciokrotnie mniejsza od wielkości najmniejszych, a fundusze własne są mniejsze pięciokrotnie. Najmniejsze wielkości na jeden bank wykazuje sektor szwajcarski, ale i tak wartości te są kilkakrotnie większe od podobnych danych w polskim sektorze. Poza tym spółdzielcza grupa bankowa w Szwajcarii wyróżnia się najlepszą wydajnością przypadającą na jednego zatrudnionego. Dla polskich banków oznacza to duże prawdopodobieństwo konieczności dalszych zmian, prowadzących do zwiększenia efektywności i bezpieczeństwa sektora bankowego.

Mimo wcześniejszych wyników porównań niekorzystnych dla Polski, należy stwierdzić, że sytuacja finansowa spółdzielczego sektora bankowego w Polsce (tab. 4) w latach 2001-2003 była dobra, gdyż wszystkie urealnione wielkości, tj. suma bilansowa, fundusze podstawowe i uzupełniające, kredyty i depozyty podmiotów niefinansowych oraz wyniki finansowe, poprawiały się i były lepsze niż w całym sektorze bankowym.

Tabela 4. Charakterystyka ekonomiczna spółdzielczego sektora bankowego w Polsce w latach 2001-2003. Wartości realne²

Wyszczególnienie	Udział % sektora banków spółdzielczych w systemie bankowym			Dynamika wielkości ekonomicznych (rok do roku)	
	2001 r.	2002 r.	2003 r.	2002 r.	2003 r.
Suma bilansowa banków, w tym:	100,0	100,0	100,0	96,0	103,0
banki spółdzielcze	4,5	5,0	5,3	106,8	107,9
banki zrzeszające	1,8	1,8	1,7	99,2	96,1
sektor spółdzielczy razem	6,3	6,8	7,0	104,7	104,7
Fundusze podstawowe i uzupełniające, w tym:	100,0	100,0	100,0	110,8	101,8
banki spółdzielcze	4,6	4,8	5,4	115,6	113,8
banki zrzeszające	1,2	1,0	1,1	89,7	112,4
sektor spółdzielczy razem	5,8	5,8	6,5	110,2	113,6
Kredyty podmiotów niefinansowych, w tym:	100,0	100,0	100,0	99,5	105,4
banki spółdzielcze	5,8	6,5	7,1	111,4	115,6
banki zrzeszające	0,9	0,9	0,9	103,3	107,0
sektor spółdzielczy razem	6,7	7,4	8,0	110,4	114,5
Depozyty podmiotów niefinansowych, w tym:	100,0	100,0	100,0	99,5	96,8
banki spółdzielcze	5,8	7,4	8,1	125,3	106,9
banki zrzeszające	0,3	0,3	0,4	126,5	100,0
sektor spółdzielczy razem	6,1	7,6	8,5	125,4	106,5
Straty banków, w tym:	100,0	100,0	100,0	232,3	103,4
banki spółdzielcze	1,8	0,8	1,5	104,6	193,4
banki zrzeszające	0,8	4,0	2,8	102,4	73,7
sektor spółdzielczy razem	2,6	4,8	4,3	416,4	94,4
Zysk netto/brutto banków ³ , w tym:	100,0	100,0	100,0	61,9	104,0
banki spółdzielcze	7,8	9,1	7,0	71,9	79,6
banki zrzeszające	0,4	0,2	0,3	27,2	209,3
sektor spółdzielczy razem	8,2	9,3	7,3	69,7	82,0

Źródło: (*Sytuacja finansowa banków... 2001-2003*) i opracowanie własne.

² Obliczone zgodnie z (Bień, Sokół 1998, s. 16).

³ W 2001 r. zysk brutto.

Dotyczy to zwłaszcza zwiększenia udziału banków spółdzielczych w sektorze bankowym, jak również osiągnięcia większej dynamiki rozwoju niż w badanym sektorze oraz w całym systemie, co w rezultacie spowodowało polepszenie sektora spółdzielczego. W opisywanym okresie wyniki finansowe banków zrzeszających były nieco gorsze niż banków spółdzielczych, ale nie odbiegały bardzo od systemu bankowego. Zważywszy na niski udział i wpływ tych banków na wyniki spółdzielczego sektora bankowego, należy je uznać za wystarczające.

3. Podsumowanie

Przeprowadzona krótka analiza sytuacji ekonomiczno-finansowej spółdzielczego sektora bankowego w Polsce wskazuje na powolną, ale systematyczną poprawę wyników finansowych. Wyniki te są znacznie gorsze od osiąganych przez inne podobne sektory bankowe w analizowanych krajach europejskich. Głównymi przyczynami tej sytuacji są odmienne struktury organizacyjne grup bankowych, w których znaczącą rolę odgrywają banki regionalne, i specjalistyczne instytucje finansowe. Spółdzielczy sektor bankowy w Polsce powinien się liczyć z koniecznością dalszych zmian prowadzących do poprawy efektywności.

Literatura

- Bień W., Sokół H., *Ocena sytuacji finansowej banku komercyjnego*, Difin, Warszawa 1998.
Gniewek J., *Zarządzanie strategiczne w sektorze banków spółdzielczych w Polsce w okresie transformacji*, Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej w Krakowie, zeszyt 294, Kraków 2003.
Sytuacja finansowa banków. Synteza, NBP, GINB, Warszawa 2001-2003.
Zaleska M., *Zarządzanie aktywami i pasywami banku spółdzielczego*, Biblioteka Bankowca, Twigger, Warszawa 2003.

FUNCTIONING OF THE CO-OPERATIVE BANKING SECTOR IN POLAND AFTER THE ACCESSION OF POLAND TO THE EU

Summary

The paper presents functioning of the cooperative bank sector in Poland in 2001-2003. The financial analysis shows that cooperative banks are growing up slowly but systematically. The economic indicators show, that many of them are much worse in Poland than in other European countries.